

The article characterizes criteria evaluation system of literary competence levels of the Ukrainian language and literature teacher, designed on the basis of the organic combination of external and internal displays, procedural and effective moments of potential and actualized aspects, quantitative and qualitative measurements. The author clarifies the semantics of such concepts as "criterion", "factor", "indicator" that emphasize understanding of the problem of quality of professional training of future teachers of Ukrainian language and literature, and serve as a basis for the model of literary competence development. It defines and substantiates required number of criteria of studied personal and professional phenomenon formation and their indicators which characterize personal and professional phenomenon formation of the Ukrainian language and literature teachers and the students as future specialist with sufficient accuracy.

Key words: teacher of Ukrainian language and literature, literary competence, criteria-based system, personal and professional phenomenon.

УДК 373.3(09)(477)«1963/1966»

Гавриленко Т.А.,

докторант Інститут педагогіки НАПН України,
кандидат педагогічних наук, доцент

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЩОДО ПЕРЕХОДУ ДО ТРИРІЧНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНСЬКІЙ РСР (1963–1966 рр.)

У статті висвітлюється перший етап експерименту щодо переходу початкової освіти до трирічного курсу навчання в Українській РСР у 1963–1966 рр. Автор розкриває причини, описує хід та результати зазначеного експериментального дослідження.

Ключові слова: експериментальне дослідження, початкова освіта, трирічне навчання, школа, молодші школярі, Українська РСР.

В умовах інноваційного розвитку освітньої системи в Україні, зокрема першого ступеня загальної середньої освіти, актуалізується вивчення історико-педагогічного досвіду минулого з метою виявлення досягнень, уникнення помилок та осмислення сучасних змін. У цьому контексті науковий інтерес викликає період 60-х рр.

XX ст., позначений пошуками та експериментуванням українських освітян у галузі початкової освіти.

Історіографічний пошук показав, що окремі питання експериментальних досліджень у галузі початкової освіти в окреслених хронологічних межах вивчали О.Д. Замашкіна, Я.П. Кодлюк, Л.В. Пироженко, О.Я. Савченко та ін. Однак хід та результати першого етапу експерименту щодо переходу початкової освіти до трирічного курсу навчання в Українській РСР у дослідженнях зазначених учених не розглядалися, тому їх дослідження стало **метою** пропонованої статті.

Наприкінці 50-х рр. XX ст. відділом початкової освіти Науково-дослідного інституту загальної та політехнічної освіти АПН СРСР, лабораторією навчання та розвитку Науково-дослідного інституту теорії та історії АПН СРСР під керівництвом Л.В. Занкова, лабораторією психології дітей молодшого шкільного віку Інституту психології АПН РРФСР під керівництвом Д.Б. Ельконіна та ін. здійснювалися дослідження з питань удосконалення початкової освіти. Їх результати показали, що існуюча система та зміст початкової освіти мають суттєві недоліки — не забезпечують ефективне навчання й розвиток молодших школярів, побудовані на старих даних про їхні пізнавальні можливості. Отже, назріла об'єктивна потреба реформування початкової освіти, що зумовило пошук нових систем та змісту початкового навчання. Так, було запропоновано скоротити тривалість початкової освіти до трьох років, забезпечивши при цьому більш високий рівень розвитку учнів, кращу підготовку до навчання у IV–VIII класах [4, 118].

Ця ідея знайшла підтримку серед освітян та дала потужний імпульс для розгортання експериментальних досліджень. Так, у середині 60-х років XX ст. у Радянському Союзі експериментувалося близько 15 варіантів програм навчання в I–III класах (психолого-педагогічними лабораторіями під керівництвом Л.В. Занкова, Д.Б. Ельконіна, М.А. Мельникова, С.М. Язикова; кафедрами педагогіки і психології Ленінградського педагогічного інституту ім. О.І. Герцена та ін.). Незважаючи на різні підходи до розв'язання проблеми, всі вони передбачали певне збільшення обсягу навчального матеріалу та підвищення теоретичного рівня знань молодших школярів [1, 37].

Зазначимо, що експериментальні дослідження проводилися у школах з однією мовою навчання. Як відомо, в школах УРСР, по-

чинаючи з II класу, учні вивчали дві мови. Тому виникла необхідність експериментально перевірити можливості однієї із запропонованих систем початкового навчання в УРСР. В основу експерименту покладено систему, запропоновану відділом початкового навчання Науково-дослідного інституту загальної та політехнічної освіти АПН РРФСР. Водночас були внесені зміни з урахуванням деяких положень Л.В. Занкова та специфіки роботи шкіл в УРСР [4, 118].

Проекти нових програм були підготовлені науковими співробітниками відділу початкового навчання Науково-дослідного інституту педагогіки (*дали* – НДІП) УРСР. Основна увага приділялася вивченню української і російської мов та арифметики. У програмах з цих предметів збільшувався обсяг теоретичних знань. При їх укладанні відбирався навчальний матеріал, що був «під силу» учням початкових класів, та водночас вимагав напруження їхніх розумових сил [6, 19]. Програма з рідної мови складалася переважно за лінійним принципом. Обсяг навчального матеріалу, у порівнянні з діючими навчальними програмами, розширювався [5, 5]. Особлива увага приділялася розвитку мовлення учнів [3, 63]. Програма з другої мови складалася так, щоб у ній не повторювалися відомості, вивчені на уроках рідної мови. Це давало можливість більш раціонально використовувати навчальний час, оскільки акцент робився на вивченні відмінного в українській та російській мовах [5, 5–6]. Програма з арифметики передбачала включення елементів алгебри, що мали формувати в учнів уміння розв'язувати прості рівняння і на цій основі раціоналізувати процес розв'язання арифметичних задач; здійснення більш тісного зв'язку арифметики з вимірюванням і кресленням; широке ознайомлення молодших школярів з геометричними формами [5, 8–9].

Після обговорення проектів нових програм учителями початкових класів, викладачами педагогічних інститутів і педагогічних училищ було рекомендовано їх апробування в експериментальних класах під керівництвом відділу початкового навчання НДІП УРСР [2, 59]. Як зазначала його завідувач С.С. Коваленко, метою дослідної перевірки стали: вивчення можливостей виконання завдань початкового навчання за 3 роки; визначення обсягу та змісту навчання у I–III класах; виявлення особливостей підготовки учнів до оволодіння систематичним курсом основ наук починаючи з IV класу [6, 16].

Експериментальна перевірка нової системи навчання у початкових класах розпочалася 1 вересня 1963 р. та здійснювалася у середніх школах № 71 (створено два експериментальних класи, у яких навчалося 76 учнів) і № 129 (створено два експериментальних класи, у яких навчалося 73 учні) м. Києва та середній школі № 1 (створено один експериментальний клас, у якому навчалося 39 учнів) м. Волновахи Донецької області. Для вчителів експериментальних класів перед початком дослідження було проведено семінари, на яких були докладно проаналізовані нові навчальні програми; обговорені завдання і характер дослідницької роботи, методика навчання; складені та обговорені поурочні плани. Учителям рекомендувалося максимально активізувати пізнавальну діяльність учнів, формувати у них уміння працювати самостійно. Перед ними ставилося завдання організувати процес навчання так, щоб учні не лише самостійно закріплювали набуті знання, а й намагалися самостійно оволодівати ними, застосовували набуті знання для розв'язання нових завдань. У результаті спостережень учителі довели, що оволодіння учнями прийомами самостійної роботи, уміннями порівнювати, протиставляти, узагальнювати і є найважливішим у навчанні в початкових класах.

У процесі експерименту вивчалися особливості здійснення навчально-виховного процесу за новою системою, а також зміни у загальному розвитку учнів. Співробітники відділу початкового навчання НДІП УРСР, окрім безпосереднього спостереження за роботою експериментальних класів, здійснювали перевірку знань учнів за допомогою контрольних робіт. Їх результати обговорювалися спільно з учителями експериментальних класів на засіданнях відділу, у ході яких визначалися конкретні заходи щодо корегування роботи вчителів, ліквідації виявлених «прогалин» у знаннях учнів [2, 61].

Спільно з кафедрою гігієни Київського медичного інституту ім. О.О. Богомольця науковими співробітниками відділу школознавства НДІП УРСР здійснювалися систематичні спостереження за станом здоров'я і фізичним розвитком учнів експериментальних класів, досліджувалися рівні їх працездатності та стомлюваності. У результаті проведеного дослідження відхилень у фізичному розвитку школярів, негативних зрушень у їх працездатності виявлено не було [7, 6].

Вивчення звітів учителів експериментальних класів, а також стенограм засідань вченої ради НДІП УРСР, де обговорювалися питання дослідної перевірки нових програм для початкових класів, свідчить, що експеримент відбувався у складних умовах. Передусім, це було пов'язано з відсутністю підручників, що відповідали б новим програмам. Тому в експериментальних класах використовувалися підручники для двох класів, наприклад: у I класі учні працювали за підручниками для I і II років навчання масових шкіл. Окрім того, наукові співробітники відділу початкового навчання, під керівництвом яких здійснювалося дослідження, внаслідок роботи над іншими дослідними темами відділу мали змогу працювати в експериментальних класах лише періодично. Відтак, щоденне спостереження та аналіз навчальних занять здійснювали самі вчителі, що не завжди дозволяло отримувати об'єктивну інформацію [6, 23–24].

У 1966 р. експеримент було завершено. Контрольні роботи з української і російської мов та арифметики, проведені в III експериментальних класах наприкінці 1965/66 навчального року показали, що школярі повністю засвоїли програму за четвертий клас, набули кращі знання, ніж учні IV контрольних класів. Рівень загального розвитку учнів експериментальних класів був вищий, ніж учнів контрольних класів [4, 119]. Так, учні експериментальних класів активніше працювали на уроках, у більшості з них була вихована наполегливість у самостійному оволодінні знаннями; вони краще вміли застосовувати набуті знання для розв'язання практичних завдань; охайно виконували письмові завдання, вели зошити тощо [2, 61–62].

У результаті всі учні експериментальних класів шкіл № 71 м. Києва та № 1 м. Волновахи Донецької області, підготовлені до вивчення систематичних курсів основних навчальних предметів, переведені до IV класів. Вони продовжили навчання за експериментальною програмою, підготовленою відділом початкового навчання НДІП УРСР. Майже всі учні експериментальних класів школи № 129 м. Києва, за рішенням педагогічної ради та за згодою батьків переведені до V класів, де вони навчалися за діючими програмами для масових шкіл. Ураховуючи те, що учні перейшли на предметну систему навчання, співробітники відділу початкового навчання відвідували та аналізували уроки вчителів середніх

класів, надавали їм консультації, проводили бесіди з учителями колишніх експериментальних класів і класними керівниками V класів [2, 61–63].

Отже, перший етап експерименту щодо переходу початкової освіти на новий зміст і тривалість навчання проведений в Українській РСР у 1963–1966 рр. довів, що пізнавальні можливості дітей 7–11 років забезпечують більш високий рівень їхнього розвитку і дозволяють дітям засвоїти програму початкових класів за три роки. У 1967/68 навчальному році в УРСР розпочато другий етап експерименту — масова експериментальна перевірка нових програм і підручників для трирічної початкової освіти, про що йтиметься у наших подальших публікаціях.

Джерела

1. Богданович М.В. До проблеми класів комплектів / М.В. Богданович, А.П. Коваль // Рад. шк. — 1965. — № 12. — С. 37–38.
2. Василенко І.З. Початкову освіту — за три роки / І.З. Василенко // Рад. шк. — 1967. — № 1. — С. 56–63.
3. Горбунцова Т.Ю. Навчати, розвивати, виховувати / Т.Ю. Горбунцова // Рад. шк. — 1967. — № 1. — С. 63–66.
4. Завадская О.Я. Развитие общеобразовательной школы Украины в период строительства коммунизма (1959–1968 гг.) / О.Я. Завадская. — К.: Киев. у-т, 1968. — 266 с.
5. Предложения института о перестройке сокращенного курса начального обучения в средней школе. 1963 г. // ЦДАВО України. — Ф. 5127. — Оп. 1. — Спр. 822. — 30 арк.
6. Стенограмма заседаний Ученого совета института по вопросу опыта проверки программ трехлетнего обучения в начальных классах и проблемах дальнейшего совершенствования общего вечернего и заочного образования (9 апреля — 25 апреля 1964 г.) // ЦДАВО України. — Ф. 5127. — Оп. 1. — Спр. 871. — 127 арк.
7. Чепелев В.І. Науково-педагогічні дослідження — на рівень сучасних вимог // В.І. Чепелев // Рад. шк. — 1965. — № 7. — С. 5–13.

В статье освещается первый этап эксперимента по переходу начального образования на трехлетний курс обучения в Украинской ССР в 1963–1966 гг. Автор раскрывает причины, описывает ход и результаты указанного экспериментального исследования.

Ключевые слова: экспериментальное исследование, начальное образование, трехлетнее обучение, школа, младшие школьники, Украинская ССР.

The article highlights the first stage of the experiment on the transition of primary education in the three-year course of study in Ukrainian SSR in 1963–1966. The author presents the reasons, describes the progress and results of the following experimental research.

Key words: experimental research, primary education, three-year course, school, junior students, the Ukrainian SSR.

УДК 378:373.2

Дрофа Т.П.,

асистентка кафедри дошкільної освіти

Педагогічного інституту

Київського університету імені Бориса Грінченка

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розкриваються проблеми підготовки майбутніх фахівців до художньо-естетичного розвитку дітей дошкільного віку, шляхи їх вирішення. Проаналізовано погляди науковців на застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі вищого навчального закладу. Висвітлено специфіку використання засобів ІКТ при підготовці майбутніх вихователів, зокрема під час викладання дисциплін художньо-естетичного напрямку.

Ключові слова: професійна підготовка, художньо-естетичний розвиток дитини, інформаційно-комунікаційні технології, дисципліни художньо-естетичного спрямування.

В педагогічній науці і практиці проблемі професійної підготовки вихователя приділяється значна увага. Педагогічна підготовка у вищих навчальних закладах (*далі* — ВНЗ) має бути спрямована на досягнення головної мети навчання — становлення органічної цілісної системи, яка утверджує людину як найвищу соціальну цінність та забезпечує ґрунтовний загальнокультурний розвиток особистості майбутнього педагога.

Закон України «Про вищу освіту» тлумачить поняття «професійна підготовка» як «отримання кваліфікації за відповідним напрямом підготовки або спеціальності» [3]. У довідникових джерелах подано наступне тлумачення поняття «професійно-педагогічна підготовка»: «професійно-педагогічна підготовка — система організаційних і педагогічних заходів, що забезпечує формування в особистості професійної спрямованості, знань, умінь, навичок і професійної готовності» [9, 121].

Різним аспектам професійної підготовки педагогів приділяли увагу Ш.О. Амонашвілі, Г.В. Беленька, Н.В. Кічук, О.Я. Савченко, В.О. Сухомлинський, Л.О. Хомич, В.І. Юрченко та ін.

Аналіз літературних джерел дозволив визначити деяке *проти-річчя*: багато досліджень присвячено власне естетичному вихованню дітей, а також вихованню естетичної культури студентів, й досить незначна їх кількість стосується підготовки майбутніх вихователів до естетичного виховання дітей.

Важливим моментом у професійній підготовці майбутніх фахівців є вимоги часу. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології входять в усі сфери життєдіяльності людини і в освіту зокрема. Сучасність вимагає нових підходів до навчального процесу, нових методів, форм подання навчальної інформації. Одним із таких підходів викладання є використання інформаційно-комунікаційних технологій (*дали* — ІКТ) у навчальному процесі.

Використання ІКТ у підготовці майбутніх вихователів дозволяє: інтенсифікувати освітній процес, прискорити передачу знань та досвіду і взагалі підвищити якість навчання й освіти. Прорив у галузі ІКТ, що відбувається на сучасному етапі, змушує переглядати питання організації інформаційного забезпечення навчально-виховного процесу вищого навчального закладу.

Останнім часом помітно зростає кількість досліджень, предметом яких стало використання ІКТ у навчальному процесі (в Україні — В.Ю. Биков, О.М. Бондаренко, Я.В. Булахова, В.Ф. Заболотний, Г.О. Козлакова, О.А. Міщенко, О.П. Пінчук та ін.). Але багато питань, пов'язаних із впровадженням ІКТ у навчальний процес вищої школи, потребує додаткового вивчення з огляду на специфіку фахової підготовки різних спеціальностей. Зокрема, питання підготовки майбутніх вихователів до художньо-естетичного розвитку дітей дошкільного віку засобами ІКТ.